

השיעור השבועי

של הגאון רבי משה יוחאי רז שליט"א | רב"ק/ק' תפילה למשה' וראש כולל 'פלא יועץ' לוד

ימי בין הזמנים והברכות המצויות בהם

מידי יום ראשון בשעה 19:30 | בית הכנסת 'תפילה למשה' רחוב המצביאים 5, לוד

נושאי השיעור:

ימי בין הזמנים ברכת הים ביאור נוסח "עושה מעשה בראשית" מה מברכים על הים התיכון ברכה על ים הכנרת האם יש ים בשם 'כנרת'? פעם בשלשים יום ברכת בית הקברות אם צריך לברך על כמה בתי קברות באותו יום שיטת הראב"ד ברכת משנה הבריות ברכות הראיה פעם בשלשים יום ברכה על מקום שנעשו נסים לישראל ברכה על קשת תוך שלשים יום ברכת הלבנה תוך שלשים יום בית קברות שהתחדש בו קבר ברכת משנה הבריות על קוף החיד"א בירך משנה הבריות על פיל מותר ללכת לגן החיות תקנת תפילת הדרך שיעור הדרך שמברכים עליה שיעור פרסה לפי שטח או זמן מנהג אשכנז וספרד בברכת הגומל הלוח וחזור באותו יום מצטרפים לברכת הגומל ט"ו באב באיזה תאריך כלו מתי מדבר למות כחה של תפילה מעומק הלב למה הכוכבים נקראים ככה

(ס"ק ב) כתב שהרבה אחרונים חולקים על הש"ע בזה וסוברים שדוקא על ים אוקינוס שהוא הים הגדול מכל הימים שמקיף את כל העולם, עליו קבעו ברכת הים הגדול מפני גדלו. אבל ים התיכון שעוברים בו לארץ ישראל לא נקרא ים הגדול לענין זה ומברכים עליו עושה מעשה בראשית כמו שאר ימים. והראה את מקורותיו בשער הציון (אות ג). אבל לעומתם יש אחרונים רבים שסוברים שמרן הש"ע בדוקא כתב כן ודעתו שהים התיכון הוא הים הגדול, וכמ"ש הגאון יעב"ץ במור וקציעה (שם) והכנסת הגדולה (סימן רכה) ועוד אחרונים רבים (הביאם בחזו"ע ברכות עמוד תסח). ומבואר שלפי דעת השלחן ערוך צריך לברך על ים התיכון "שעשה את הים הגדול". ומ"מ כיון שהדבר שנוי במחלוקת יש שהורה שיברך "עושה מעשה בראשית" ובכך יוצא לכל הדעות. ובכל אופן באיזה נוסח שבירך יצא ידי חובתו.

ברכה על ים הכנרת

ה. על ים הכנרת צריך לברך עושה מעשה בראשית, וכמו שאר הימים. ויש טועים לומר שהכנרת לא נקרא "ים" אלא "ימה" (מה זה ימה? אשתו של הים?!... יש דג דגה, ים ימה?!?) או "אגם" בגלל שהוא יחסית קטן, אבל זה לא נכון, כי מה בכך שהוא קטן, הרי סוף סוף הוא ממעשה בראשית, ושייך בו הטעם שכתב האבודרהם, וזה לא גרע מנהרות. חז"א לא נתנו משקל ועומק לים, שדוקא ים בגודל מסויים או בעומק מסויים, אלא כל מה שנכנס תחת השם "ים" מברכים עליו. וגם אם מבחינה מדעית מכנים את הכנרת "אמבטיה" (כמו שאמר לי משהו שעובד בהתפלת מים לכנרת), בכל זאת מבחינה הלכתית זה בגדר

ימי בין הזמנים

א. התקופה הזאת שבין תשעה באב לחודש אלול, נקבעה לימי "בין הזמנים", שנועדו למנוחה והתרעננות אחרי שנה שלימה ואגירת כחות מחודשים לקראת חודש אלול הבעל"ט, כמו שכתוב בפסוק (ישעיה מ, לא) 'קוץ' ה' יחליפו כח'. לפעמים אדם צריך קצת רענון בשביל ההתחדשות שלו בעבודת ה'. וצריך לנצל את זה לעבודת ה', ואז האדם זוכה למנוחת הגוף והנפש ושכרו איתו. ויש דברים שיוצא לקיים אותם דוקא בזמן שלא נמצאים בבית, אלא כשאדם יוצא לדרך, כגון ברכות שונות שנתקנו על הראיה ועל הנסיעות בדרכים.

ברכת הים

ב. הברכות המצויות הם ברכת הים וברכת בית הקברות. כי הנה במשנה בברכות (דף נד.) אמרו: על ההרים ועל הגבעות "ועל הימים" ועל הנהרות ועל המדברות אומר 'ברוך עושה בראשית'. ע"כ. וכך פסק הרמב"ם (פרק י מהלכות ברכות הלכה טו) והטור והשלחן ערוך (סימן רכה ס"א), אלא שהם הוסיפו תיבת "מעשה" בראשית.

ביאור נוסח "עושה מעשה בראשית"

ג. רבי דוד אבודרהם (ברכת הראיה) ביאר את נוסח הברכה, שכיון שה' יתברך יסד אותם מבריאת העולם ושבו של מקום הוא שמכירים היום דבר שאנו יודעים שהמקום בראו בששת ימי בראשית ועדיין הוא קיים, וקל וחומר שהבורא עצמו הוא קיים. ולכן מי שרואה את הים מברך עליו "עושה מעשה בראשית".

מה מברכים על הים התיכון

ד. ולגבי הים התיכון יש מחלוקת אחרונים, כי השלחן ערוך (סימן רכה ס"א) כתב: על הים הגדול, "והוא הים שעוברים בו לארץ ישראל ולמצרים", אומרים בא"י אמ"ה עושה הים הגדול. ע"כ. וטעמו שהים התיכון נקרא גדול מפני חשיבותה של ארץ ישראל. והמשנה ברורה

1. הניקוד הנכון בפסוק הוא: "קוץ". הצירי תחת האות יו"ד, ויש טועים ואומרים "קוץ" הצירי תחת הו"ו. אבל זה אינו. וע"ש ברד"ק.

הגליון יוצא לאור על ידי

כולל "פלא יועץ"

ע"ש רבנו אליעזר פאפו זיע"א

לשונותפות בתורה: 058-445-6041

להנצחות בגליון ולכל עניני הגליון: r7647844@gmail.com

להזמנת מורנו הרב לשיעורים: 053-418-0626

ומרן הבית יוסף וכל קדושים עמם. ואחר כך נוסעים לטבריה, ושם בנסיעה לכיון קבר רבי מאיר בעל הנס, עוברים ליד בית העלמין הישן אשר קבור בו רבי חיים אבולעפיא וקדושי ארץ. וכן על זה הדרך. והשאלה המורגלת בפי הבריות האם יש לברך את ברכת בית העלמין על כל בית קברות בפני עצמו או שברכה על בית הקברות הראשון פטרה את הברכה על ראיית בית קברות אחר.

י. אותה שאלה שייכת גם על ברכת הים, כאשר רואה את ים התיכון ואחר כך את ים הכנרת בו ביום, האם יברך על כל אחד בנפרד, או ברכה אחת פוטרת את שניהם.

שיטת הראב"ד

יא. הרדב"ז בתשובה (ח"א סימן רצו) מביא משם אחד הראשונים - רבי אברהם ב"ר יצחק אב"ד, שכתב שאם אדם ראה איזה דבר שצריך לברך עליו, כמו למשל, ים או מלך וכדומה, ובירך עליו, ואחר כך ראה אותו פעם נוספת באותו יום, אז לא יברך עליו שוב. אבל אם ראה מלך אחר או חכם אחר או נהר אחר שלא אותו בעצמו תוך שלשים יום, אפילו ראה ביום אחד מאה מלכים או מאה חכמים, מברך על כולם, שהוא כמו ברקים ורעמים שהם מפסיקים שכל ברק וברק ורעם ורעם הוא דבר בפני עצמו, וכן נמי בחנותו של בשם והריח מוסיף והולך בכל. ע"כ. ומבואר בדבריו שאם ראה דבר דומה לראשון, חוזר ומברך ואפילו מאה חדשים מברך בכל פעם. ולפי זה הוא הדין לכאורה גם באדם שראה בית קברות אחד ושוב באותו יום ראה בית קברות אחר שיש לו לברך עליו בנפרד.

ברכת משנה הבריות

יב. אמנם מרן השו"ע (סימן רכה ס"ט) לענין ברכת משנה הבריות על החיגר והסומא כתב: "ואינו מברך אלא פעם ראשונה, שהשינוי עליו גדול מאד". ועוד כתב השו"ע (שם סעיף י): הרואה אילנות טובות ובריות טובות אפילו עובד כוכבים או בהמה אומר ברוך וכו' שככה לו בעולמו, ואינו מברך עליהם אלא פעם ראשונה ולא יותר, לא עליהם ולא על אחרים אלא א"כ היו נאים מהם. עכ"ל. ומתבאר שלענין ברכת משנה הבריות הוא לא הסכים עם הר"א אב"ד שהביא הרדב"ז. אבל מ"מ לענין ברכת בית הקברות נראה שיסבור כמוהו.

ברכות הראיה פעם בשלשים יום

יג. החיד"א בספר ברכי יוסף (סימן רכד אות ו) כתב בשם זקנו רבי אברהם אזולאי להוכיח שדעת מרן השו"ע שכל שרואה "קברות אחרים" או "מלכים אחרים" מברך, אפילו תוך שלשים. שהרי כתב השו"ע (שם סעיף יג) "כל ברכות הראיה [שזה כולל ראיית קברות וחכמים ומלכים שנזכרים שם] אם חזר וראה 'אותו הדבר' בתוך שלשים אינו חוזר ומברך". מה הכוונה אותו הדבר? לא הכונה אותו "סוג", אלא את אותו דבר בעצמו - את אותו ים, את אותו מלך, את אותו חכם, את אותו בית קברות, אבל אם הוא ראה משהו דומה אז מברך עליו, לכן אם אדם ראה את הכנרת בתוך 30 יום מהראיה הקודמת אז לא יברך, ראה את ים התיכון בתוך 30 יום לא יברך, אבל אם הוא ראה את הכנרת יום אחד ואת ים התיכון ביום אחר, גם אם זה תוך שלשים יום ואפילו באותו יום הוא מברך, למה? כי זה לא אותו דבר. וגם הגאון רבי יהודה עייאש בספר מטה יהודה (סימן רכד) הבין פשוט דברי השו"ע "אותו הדבר" שפירושו מה שראה בעצמו כבר, אבל אם ראה אחרים כיוצא בו יוכל לברך.

"ים". מה גם שהתורה (פרשת מסעי לד, יא) קראה לו במפורש "ים" כמו שכתוב 'ומחה על כתף ים כנרת'. וגם בספר יהושע (יג, כו) נאמר 'עד קצה ים כנרת'. וגם בדברי חז"ל פעמים נזכר רבות בשם ים כנרת, כמו "ש בשוחר טוב (תהלים צב), ובפרקי דרבי אליעזר (פרק יט), ובזוהר שמות (דף כב ע"ב): כי הוא על ימים יסדה אליו שבעה עמודים דארעא סמיכא עליהו ואינון שבעה ימים ו"ים כנרת" שלטא עליהו. ולכן יש לברך עליו כמו על שאר הימים.²

האם יש ים בשם 'כנרת'?

ו. וראיתי חידוש מאוד נפלא בדברי מרן הבית יוסף בשו"ת "בית יוסף" (סימן א), יש דין בהלכות גיטין שכותבים גט אז צריך לכתוב על איזה נהר העיר יושבת, והוא כותב שם שאין לכתוב ים כנרת, כי אין ים שנקרא כנרת, והוא שואל שהרי כתוב בפסוק 'ומחה אל כתף ים כנרת'? אבל הוא מפרש שאין הכוונה שהים נקרא כנרת, אלא הוא מפסק את הפסוק ככה: ומחה אל כתף ים - כנרת. כלומר בצד ים שזה צד מערב, יש מקום שנקרא כנרת אבל לא הים נקרא כנרת. זה חידוש גדול, ורש"י לא פירש כן, אלא פירש שם: ים כנרת קדמה, שיהא ים כנרת תוך לגבול במערב, והגבול במזרח ים כנרת, ומשם יורד אל הירדן וכו' כנגד ים כנרת וכו'. ע"כ. אבל בלאו הכי אין בזה נפק"מ לנידוננו, כי סוף סוף ים טבריא שלנו נקרא ים, כמו במסכת בבא בתרא (עד: ימה של טבריא).

פעם בשלשים יום

ז. ברכת הים היא רק אם לא ראה את הים שלשים יום, שמכיון שעבר זמן ולא ראה אותו אז יש לו התפעלות חדשה, אבל אם ראה אותו בתוך שלשים יום, לא יברך עליו שוב. ולכן מי שנוסע כל יום בכביש החוף, או מי שגר מול הים, לא יוכל לברך ברכה זו אלא אם יהיה מצב שלא יראה אותו במשך שלשים יום. ונדבר בזה עוד בהמשך.

ברכת בית הקברות

ח. במסכת ברכות (דף נח:): אמרו: הרואה קברי ישראל אומר ברוך אשר יצר אתכם בדין וזון אתכם בדין וכלכל אתכם בדין ואסף אתכם בדין ועתיד להקימכם בדין, מר בריה דרבינא מסיים בה משמיה דרב נחמן, ויודע מספר כולכם והוא עתיד להחיותכם ולקיים אתכם ברוך מחיה המתים. וברכה זו נפסקה להלכה ברמב"ם (פ"י מהלכות ברכות ה"י) ובטור ובשו"ע (סימן רכד). וטוב שכל אדם ילמד את נוסח הברכה כדי שידע לברך אותה כהוגן.³

אם צריך לברך על כמה בתי קברות באותו יום

ט. וישנה שאלה מצויה, לפעמים אדם נוסע לקברות הצדיקים בצפון, וכאשר הוא מגיע לבית העלמין בצפת מקום מנוחת רבנו האריז"ל

2. ובשו"ת ימין משה (ח"א סימן יא) הארכתי בראיות נוספות בזה. והבאתי שכן דעת הגר"צ אבא שאול והגר"ע יוסף והגר"ש אלישיב והגר"פ שיינברג, וכ"כ בספר ברכת ה' ח"ד (ריש פ"ג) וכן דעת מו"א שליט"א. וע"ש באורך מ"ש בס"ד.

3. וזה נוסח הברכה כפי מה שכתב בכף החיים (סימן רכד אות מח. ונדפסה בספר "אור לחיים" מאת מו"א שליט"א). ותיבת "בדין" מוזכרת ששה פעמים בלבד: ברוך אתה ה', אלהינו מלך העולם, אשר יצר אתכם בדין, וזון אתכם בדין, וכלכל אתכם בדין, והחיה אתכם בדין, ואסף אתכם בדין, ויודע מספר כולכם, ועתיד להחיותכם ולהקימכם בדין לחיי העולם הבא. ברוך אתה ה' מחיה המתים.

ברכה על מקום שנעשו נסים לישראל

יד. אמנם רבנו שמואל ויטאל, בנו של מהרש"ל, יש לו ספר על שולחן ערוך נקרא "חיים שנים ישלם" (מובא ספר פתח הדביר סימן רכז אות יב) ושם הוא מפרש שהשולחן ערוך התכוין אותו הדבר - הכונה "אותו סוג". אבל פשט השולחן ערוך נראה שהכונה אותו דבר ממש, ויש לזה ראייה מסעיף אחר (בסימן ר"ח סעיף ג) שהש"ע כותב לגבי מי שראה מקום שנעשו נסים לישראל כמו האבן שרצה עוג לזרוק על ישראל ומעברות הירדן ומעברות הים אז הוא אומר ברוך שעשה נסים לישראל במקום הזה, וכותב השולחן ערוך: "כל אלו הדברים אינם אלא 'כשראה אותם' משלשים לשלשים יום". מה הכוונה רואה אותם? כאן בודאי הכוונה את אותו הדבר עצמו, כי פה אתה לא יכול להגיד שהוא ראה שני סוגי אבנים שעוג זרק, כי הוא זרק אבן אחת. אתה לא יכול להגיד שהוא ראה שני קריעת ים סוף, כי היתה קריעת ים סוף אחת. ועל כרחנו הכוונה אותם את אותם הדברים עצמם, שאם ראית אותם פעמיים בתוך שלשים יום אל תברך, ואחרי שלשים יום תברך.

ברכה על קשת תוך שלשים יום

טו. ויש עוד ראייה מהרואה קשת, שאם נראתה וברכו עליה, ושוב נראתה תוך שלשים יום, חוזר ומברך, והחיד"א בספר מחזיק ברכה (סימן רכט אות א) כתב שיש מי שאמר שאם נראית הקשת ובירך ואח"כ בתוך שלשים יום נראית פעם אחרת, לא יברך, כי כל ברכות הראיה לא יברך אותם אלא פעם אחת בחודש. והחיד"א דחה את זה וכתב שזה לא נכון, והא נתן לזה כלל: מתי צריך שיהיה זמן שלשים יום בין הברכות, דוקא כשאותו הדבר עומד בעיניו והאדם עצמו רואה אותו שוב, אבל אם הדבר הראשון הלך ובא דבר חדש, הוא מחוייב לברך.

ברכת הלבנה תוך שלשים יום

טז. והראיה הברורה לזה היא מברכת הלבנה, שהרבה פעמים אין שלשים יום בין ברכה לברכה, כמו למשל אם אדם בירך בחודש אחד בליל ט"ו ובחודש הבא בליל ז', שאז אין שלשים יום וכל זאת מברך, כי יש כאן התחדשות של הלבנה. אמנם הלבנה לא התחלפה⁴, אבל היא נכסתה והתגלתה מחדש שעל זה נתקנה הברכה, ולכן אין צריך שלשים יום. וכן הדין בברקים ורעמים שלא צריך שלשים יום כי כל פעם זה ברק ורעם חדשים.

בית קברות שהתחדש בו קבר

יז. ויש ראייה חזקה שמר אבי שליט"א בשו"ת מציון אורה (ח"ב סימן יא אות יב) הביא מדין בית קברות עצמו, יש הלכה שאם אדם ראה בית קברות היום בבוקר ומחר הוא בא עוד פעם הוא לא מברך שוב, אבל אם בצהריים הייתה הלוויה וקברו מת חדש הוא יכול לברך מחר עוד

4. יש בדיחה שאומרים הערבים שפעם שאלו את ג'וזה" (ליצן דמיוני ידוע): מאיפה באים הכוכבים? אמר להם: אחרי שבאה "לבנה חדשה" מה עושים ב"לבנה הישנה"? חותכים אותה לחתיכות קטנות, ומפורים אותם ברחבי השמים ומזה נעשים הכוכבים... אבל זה שטויות והבלים, כי במפורש הפסוק אומר: "את המאור הגדול לממשלת היום ואת המאור הקטן לממשלת הלילה ואת הכוכבים" (בראשית א, טז), כלומר שכבר בהתחלה נבראו הכוכבים, והרי עדיין לא חתכו את הלבנה אז א"כ מאיפה באו הכוכבים?! (בית נאמן גליון 43 הערה 5). ובשו"ת ימין משה (ח"א סימן עה אות ג) הבאתי מה שכתב רבנו יצחק קארו דודו של מרן הבית יוסף זיע"א בספר תולדות יצחק (בראשית א, טז) שה"כוכבים" נקראים כן בגלל שכבו, מלשון כבוי. וז"ל: ואת הכוכבים, אמרו במדרש בשעה שזנף הקב"ה בלבנה נפלה, ונפלו ניצוצות ממנה על פני כל הרקיע ומזה נעשו הכוכבים ולפי שנפלו מאוריה נשארה חשוכה, וגם הניצוצות שהם הכוכבים אינם מאירים כמו כשהיו חלק לבנה מאירה כשמש, ולכן נקראו 'כוכבים' לפי שכבו, מלשון לא תכבה. ע"כ.

פעם. והמקור לזה הוא מתשובת הרדב"ז (ח"ג סימן תקסט) שכתב: "ראיתי לאחד מן הגדולים שכתב בתשובה שאם ח"ו נתחדש בו דבר וניתוסף עליו שצריך לברך עליו ברוך היוודע מספר כולכם, כי על אותו שניתוסף לא בירך". ע"כ. ומכאן נלמד שכשאומר אשר יצר "אתכם" וכו', זה מדבר על המתים שהיו לפניו, ולכן אם נוסף מת אחר הוא מברך עליו. ולפי זה נלמד שאם בירך על המתים הקבורים בבית הקברות הראשון, אז הברכה היתה עליהם בלבד, וכיון שהגיע לבית קברות השני יש לו לברך עליהם בנפרד. ויש עוד ראשונים שסוברים שצריך לברך על בית הקברות אחר: בספר "אוהל מועד" (בדיני הודאה דרך ג נתיב ח). וכן דעת בעל תרומת הדשן כמ"ש תלמידו בספר "לקט יושר" (חיד"ד עמוד צט), וכן כתוב בספר הבתים (שער יג ה"ו) בשם הראב"ד.

המסקנה בברכה על ים ובית קברות שונים

יח. ולכן למעשה מי שרואה בית קברות ובירך, ואח"כ הלך באותו יום ורואה בית קברות אחר, צריך לברך שוב פעם. ולפי זה מי שנסע לצפת ובירך על בית העלמין שם, ואחר כך המשיך לטבריה ורואה שם את בית העלמין יברך שוב בשם ומלכות. וכן בשאר מקומות. וכן הדין אם ראה באותו יום גם את ים התיכון וגם את ים הכנרת, אז הוא מברך גם על זה וגם על זה, כי זה שני ימים שונים, ודומה לאדם שאוכל תפוח ואחר זמן אגס שמברך על שניהם, כן הדבר הזה. וכמוכן שזה מדובר על שני ימים שונים, כמו הכנרת וים התיכון, אבל מי שנוסע לאורך כביש החוף ורואה את הים בתל אביב ובנתניה ובחיפה לא מברך אלא פעם אחת. וזה דבר ברור.

ברכת משנה הבריות על קוף

יט. מי שרואה קוף מברך משנה הבריות (שו"ע סימן רכה ס"ח). וזה בתנאי שלא יראה אותו שלשים יום. למה מברכים על קוף משנה הבריות? יש כאלה שכנראה אבותיהם היו קופים והם חושבים שאנחנו באנו מהקוף. מי שמאמין שבאנו מהקוף אז באמת הוא בא מהקוף... אבל באמת הקוף בא מהאדם, וכמו שכתוב בגמרא (סנהדרין קט). שבדור הפלגה היו אנשים שחשבו שהם חכמים ואמרו אנחנו נעלה לשמיים ונבנה לנו עיר ונלחם בה'. אבל הקב"ה יש לו סבלנות נתן להם לעבוד קשה, הם בנו מגדל יותר גבוה ממגדלי התאומים שכדי להעלות את המגדל הזה היו צריכים לעלות חצי שנה... גובה עצום. וכשהם הגיעו לשם הקב"ה גלגל אותם למטה, שליש קרס שליש נבלע שליש תלוי באוויר, וגם הם שליש נהיו קופים שליש נפוצו בארץ, ושליש נבללה שפתם. ולכן מברכים עליו 'משנה הבריות' כי זה בן אדם שהתנהג כמו קוף ונהפך לקוף.

החיד"א בירך משנה הבריות על פיל

כ. אותו דבר מי שרואה פיל, מברך עליו משנה הבריות. מרן החיד"א יש לו ספר נקרא "מעגל טוב", זה ספר יומן מסע שלו, כי הוא נדד בכל העולם ממקום למקום במשך שנים לאסוף כסף עבור הישיבות בירושלים, והוא גם נפטר בסופו של דבר בליורנו שבאיטליה, והיה קבור שמה למעלה מ-150 שנה, רק בשנת תש"כ העלו את עצמותיו לארץ, וקברו אותו בכניסה להר המנוחות, ובספר מעגל טוב הוא מספר את כל מה שעבר עליו בדרכים, והוא כותב ביום פלוני הלכתי לגן החיות וראיתי פיל בין יומו ומאריך אפיה עד שלוש אמות כלומר יש לו אף ארוך מטר וחצי, "וברכתי עליו בשם ומלכות משנה הבריות". הנה לנו מעשה רב שבירך משנה הבריות על פיל.

מותר ללכת לגן החיות

כא. ועוד דבר למדנו מכאן שמותר ללכת לגן החיות, ומה החידוש

הלוך וחזור באותו יום מצטרפים לשיעור

כה. מי שנוסע מעיר לעיר וחוזר באותו יום, ובזמן ההלוך לבד אין שיעור 72 דקות, וכן בזמן החזור לבד אין 72 דקות, אבל בהצטרפות ההלוך והחזור יש שיעור פרסה, צריך לברך ברכת הגומל, כיון שסוף סוף שהה במקום סכנה 72 דקות. ובש"ת מציון אורה ח"א (סימן ו אות ו) כתב מר אבי הגאון הרב אלעזר רז שליט"א שבימי בחרותו שאל את מורו ורבו הגאון רבי בן ציון אבא שאול זצ"ל על אודות הבחורים שנוסעים מירושלים לבני ברק לצרכי פגישות, והורה לו שההלוך והחזור מצטרפים. (והובא בשמו בגליון שו"ת יביע אומר החדש ח"ט סימן קח).

ט"ו באב

כט. השבוע חל ט"ו באב, ורבותינו אומרים במסכת תענית (דף כו:): אמר רבן שמעון בן גמליאל, לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב וכיום הכפורים, שבהן בנות ירושלים יוצאות וחולות בכרמים. ויש כאלו חושבים שכל ענינו של ט"ו באב זה ענין של שידוכים וכדומה, אבל בגמרא מבואר שהשמחה בט"ו באב היא מסיבות אחרות לגמרי, ורק בגלל שזה היה יום של שמחה היו יוצאות לכרמים וכך היו נוהגות גם ביום הכיפורים שגם הוא יום שמחה על מחילת העוונות.

באיזה תאריך כלו מתי מדבר למות

ל. אחד הטעמים המבוארים שם בגמרא (דף ל:): שהוא יום שכלו מתי מדבר למות. והשאלה ידועה הלא המתים היו מתים במדבר בליל תשעה באב, ואם כן באותה שנה בתשעה באב כלו למות ולא בט"ו באב.

בשנה האחרונה בטלה הגזירה מדור המדבר

לא. והביאור הוא שבכל שנה בליל תשעה באב היו נכנסים כולם לקברות ובבוקר היו מכריזים שמי שלא מת יצא מקברו והיו מכסים את המתים, ובאותה שנה כולם קמו בבוקר, ועם ישראל חשבו שהם טעו במולד הלבנה והיום זה ח' באב ולכן למחרת נכנסו שוב לקברות, אבל בבוקר שוב פעם כולם קמו, וכך נכנסו גם בלילה הבאה, עד שבלייל ט"ו באב ידעו שבטלה הגזירה, כיון שבט"ו לחודש הלבנה במילואה ובודאי שאין כאן טעות בתאריך אלא ביטול הגזירה. והשאלה נשאלת למה באמת אותם שהיו צריכים למות בשנה האחרונה לא מתו, הלא היתה עליהם גזירה מחטא המרגלים שכולם ימותו במדבר.

כחה של תפילה מעומק הלב

לב. ושמעתי פעם מאחי הגאון הרב פנחס רז שליט"א (בשם אחד המפרשים) שאמר שמכל שנה בליל תשעה באב כשנכנסו לישון בקבר, הם התפללו שיזכו להנצל, אבל היה בליכם הרגשה של מרגוע כי ידעו שרק חלק מהעם ימותו (כ-15000 איש בשנה) והשאר ינצלו, אז תפילתם לא היתה שלימה כל כך כי ידעו שבלאו הכי הסיכוי שלהם לחיות הוא גדול, ולכן תמיד מתו 15000 איש שהגיע זמנם. אבל בשנה האחרונה נשארו רק 15000 איש אחרונים והם ידעו שבודאי הם ימותו באותו לילה, ולכן התפילה שלהם להנצל היתה מעומק הלב, כי ידעו שאין להם מנוס אלא רק התפילה. ותפילה מעומק הלב נשמעת יותר והועילה לבטל את הגזירה.

לג. ומזה נלמד מהי כחה של תפילה מעומק הלב, וככל שהאדם מכויין את לבו ומתפלל מקירות לבו תפילתו עולה יותר למעלה, וכמו שאמרו בברכות (דף י:) על חזקיהו המלך שהתפלל מקירות לבו ונענה. השי"ת ישמור את כל עמו ישראל בכל מקום שהם ואת כל המטיילים והולכי הדרכים, ויקבל תפלותינו ברצון, אמן.

בזה? כי יש אומרים שאסור להסתכל בצורות חיות משום אל' תפנו אל האלילים', אבל להלכה מותר בחיות שנבראו ע"י הקב"ה ורק על פסלים מעשה ידי אדם אסור (ראה בשו"ת ימין משה ח"א חיו"ד סימן לא אות טו). וזה מעשה רב מהחיד"א שהלך לגן החיות, ושוב פעם הוא הלך בלונדון וראה נשר בן מאה שנה, כמו שכתב בספרו מדבר קדמות (מערכת ב אות כב).

תקנת תפילת הדרך

כב. רבותינו תקנו נוסח תפלה ליוצא לדרך "תפילת הדרך", ולמה? כי כתוב בירושלמי (ברכות פ"ד ה"ד) כל הדרכים בחזקת סכנה, ולכן אדם מקדים תפילה ליציאה לדרך ובזכות זה הוא נשמר. וטוב גם לתת צדקה לפני שאדם יוצא לדרך, וכמו שכתוב (תהלים פה, יד) 'צדק לפניו יהלך וישם לדרך פעמיו'. כדאי מאד שלכל אדם תהיה קופת צדקה בבית וישתדל לשים שם לפחות מטבע אחת ביום וזה דבר טוב.

ארבעה צריכים להודות

כג. במסכת ברכות (דף נד:) אמרו ארבעה צריכים להודות, יורדי הים, הולכי מדברות, מי שהיה חולה ונתרפא, ומי שהיה חבוש בבית האסורים ויצא. כלומר, אדם שהתקיימו בו אחד מארבעת הדברים הללו, צריך לברך ברכת "הגומל".

כד. למדנו שיש שני דברים: יש את תפילת הדרך, ויש את ברכת הגומל. תפילת הדרך נאמרת ביציאה, ברכת הגומל נאמרת אחרי שאדם חוזר. אבל בדרך כלל העקרונות של תפילת הדרך ושל ברכת הגומל דומים.

שיעור הדרך שמברכים עליה

כה. בגמרא לא כתוב מה השיעור של הדרך, אבל בבית יוסף (סימן ריש) מובא בשם הראשונים ששיעור פרסה והלאה מברכים תפילת הדרך, וברכת הגומל כשחוזר. ומהו פרסה? פרסה זה 4 מיל, ושיעור מיל זה 18 דקות, קרוב לקילומטר (960 מטר). ולפי זה פרסה זה 72 דקות.

שיעור פרסה לפי שטח או זמן

כו. ויש חקירה גדולה באחרונים, האם הזמן הזה נמדד בשטח או בזמן בפועל. זאת אומרת אם נלך ברגל מכאן לתל אביב יש שיעור פרסה בהליכה, אבל בנסיעה ברכב מגיעים יותר מהר. ואם אדם נסע יותר משיעור קילומטר אבל זה לקח לו פחות מ-72 דקות, האם יברך או לא. ולמעשה הולכים לפי ה"זמן" של 72 דקות, (וזה מכאן "ספק ברכות להקל"), וגם לפי מה שהוא השתמש, כלומר אם הוא הלך ברגל נמדד השיעור לפי הליכה ברגל, ואם הוא נסע ברכב אז לפי זמן של רכב, ואם טס במטוס - לפי הטיסה.

מנהג אשכנז וספרד בברכת הגומל

כז. הרא"ש (ברכות פרק ט סימן ג) הביא את מנהג אשכנז וצרפת שלא מברכים ברכת הגומל כשהולכים מעיר לעיר, ובטעם הדבר כתב: "דסבירא להו שלא הצריכו להודות אלא הולכי מדבריות דשכיחי ביה חיות ולסטים, והא דאמרין בירושלמי כל הדרכים בחזקת סכנה, לא אמרו אלא לענין תפלת הדרך בלבד, שבכל הדרכים צריך אדם לבקש על נפשו, אבל ברכת הגומל במקום תודה נתקנה". והביאו בנו הטור (סימן ריש) וכתב על זה שהרמב"ם כתב שבכל דרך ובכל חולי צריך להודות. וכך מנהג בני ספרד, וכמו שכתב השלחן ערוך (שם סעיף ז).

זמני השיעורים בשבת קודש

שעה 15:30 ביהמ"ד "יביע אומר" שדרת בתי הכנסת, לוד
שעה 17:00 ביהמ"ז "תפלה למשה" רחוב המצביאים 5, לוד
השיעורים בימי החול משודרים ב'קול הלשון': 6761*
וניתנים לצפייה בוטיוב בערוץ שיעורי מורנו הרב

עיצוב והפקה:

058-764-7844